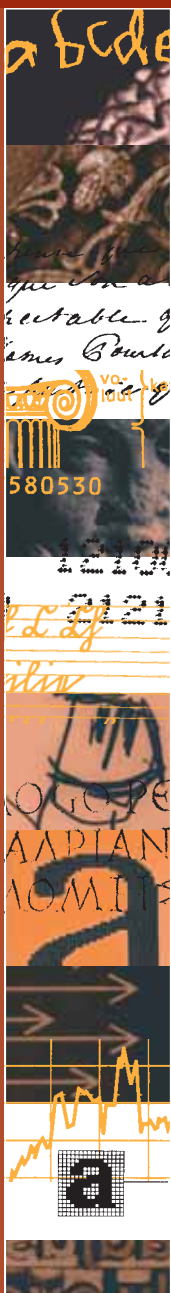

Sardes

Speciale Editie

NUMMER 2 | APRIL 2007

Positief Jeugdbeleid

Pedagogische kwaliteit van de wijk

Tips voor de minister
van Jeugd en Gezin

Opsporen en ontwikkelen
van jong talent

Talentontwikkeling als basis
voor een nieuw onderwijs-
achterstandenbeleid

— d
e he lou
lous
personne
voir, q
y avec
cubri
; Me
ne un p
s. Duitg
je terre
w. Che
à So
Des Cha
... Tour
r à v
pense
que son
pectab
James G
le peut.

Sardes

Sardes is een zelfstandig bureau in de educatieve sector. De werkwijze van Sardes is gebaseerd op een toekomstgerichte visie en wordt gekenmerkt door een samenbundeling van de functies van onderzoek, ontwikkeling, advisering, scholing, begeleiding en projectmanagement. Tot de opdrachtgevers van Sardes behoren ministeries (OCW, VWS, BZK, Justitie), gemeenten, schoolbesturen, scholen, onderwijs- en welzijnsorganisaties en internationale instellingen (OESO, Europese Commissie).

Sardes kent de volgende units

- Unit Beleid
- Unit Taal
- Unit Onderwijspraktijk en Organisatie
- Unit Onderzoek
- Unit Onderwijs Arbeidsmarkt
- Unit Onderwijszorg

Sardes Speciale Editie wordt uitgegeven door:

Sardes

Bezoekadres | Sint Jacobsstraat 63 | Utrecht
Postbus 2357 | 3500 GJ Utrecht
t 030-232 62 00 | f 030-233 30 17
secretariaat@sardes.nl | www.sardes.nl

Sardes Speciale Editie verschijnt meerdere malen per jaar en is bestemd voor bestuurders, managers en beleidsmedewerkers in de educatieve sector.

Colofon

ISBN/EAN	978-90-5563-076-9
Titel	Positief Jeugdbeleid
Redactie	Studulski, F.
Een uitgave van	Sardes
Foto's	Frank Studulski
Vormgeving	Studio Eric Wondergem BNO bv
Druk	BDU

Voorwoord

Jo Kloprogge | Sardes Utrecht

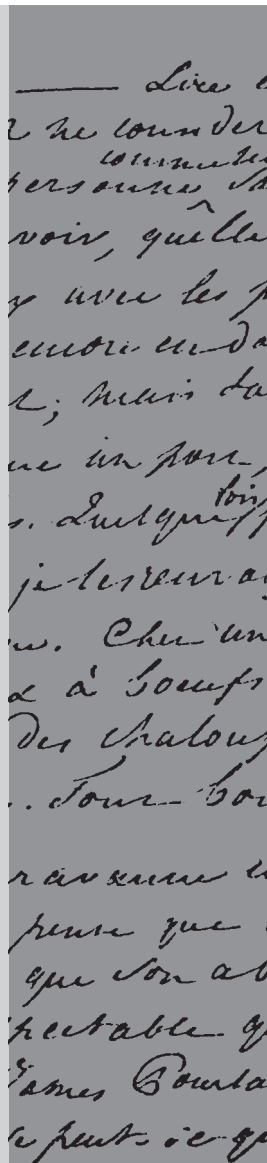
Positief jeugdbeleid is de titel van deze tweede Speciale editie die Sardes uitbrengt. Jeugdbeleid heeft te vaak een negatieve klank: het gaat over risicokinderen, twaalfminners of overlast bezorgers. 85% van de jeugd wordt daarbij meestal buiten beeld gelaten. Jeugdbeleid van gemeenten en rijk zou zich wat meer kunnen richten op positieve onderdelen van het jeugdbeleid. In de bijdragen van deze Sardes Special doen de auteurs een poging om positief jeugdbeleid in te kleuren.

- Frank Studulski beschrijft de positieve kanten van het jeugdbeleid.
- Sjak Rutten gaat in op de plaats van het kind in de wijk en hoe gemeenten kunnen werken aan kindvriendelijke buurten en de pedagogische kwaliteit van de buurt.
- Nico van Oudenhoven en Jo Kloprogge beschrijven de veranderingen in de wereld die effecten hebben op de leefwereld van het kind.
- Jozef Kok heeft speciaal voor deze special nog eens een paar tips voor de minister van Jeugd en Gezin op een rij gezet.
- Jo Nelissen doet verslag van een project dat zich richt op het opsporen en koesteren van jong talent.
- Anke van Kampen geeft aansprekende en inspirerende voorbeelden van cultuureducatie. Er is heel veel mogelijk op het gebied van cultuureducatie, maar je moet het als school wel willen zien en vooral ook: er zin in hebben.
- Jo Kloprogge heeft een aantal gedachten uitgewerkt over de ontwikkeling van het achterstandenbeleid, en werpt zijn licht op een nieuwe benadering voor dit onderwijsachterstandenbeleid.
- Frank Studulski houdt tenslotte een pleidooi voor meer durf en lef bij de aanleg van nieuwe multifunctionele accommodaties: ruimtelijke innovatie.

Al met al een breed palet van mogelijkheden voor het jeugdbeleid en genoeg kansen om niet alleen te kijken naar problemen en preventie, maar kinderen ook een weg te bieden om hun talenten te ontplooien en nieuwe ervaringen op te doen.

Positief jeugdbeleid

Inhoudsopgave		
	Positief jeugdbeleid	4
	Pedagogische kwaliteit van de wijk	7
	De veranderende wereld van het kind	11
	Naar beter jeugdbeleid: tips voor een minister Jeugd en Gezin	14
	Opsporen en ontwikkelen van jong talent	17
	Cultuureducatie: het museumbezoek voorbij	20
	Talentontwikkeling of deficietbepaling als basis voor onderwijsachterstandenbeleid	24
	Ruimtelijke innovatie	27

Positief jeugdbeleid

Frank Studulski | senior beleidsmedewerker Sardes Utrecht

Jeugdbeleid heeft veel verschillende aspecten: gezondheid, ontwikkeling, educatie, gelijke kansen, ontplooiingsmogelijkheden, veiligheid, et cetera. Jeugdbeleid is niet integraal of volledig als we hebben gezorgd dat de voorzieningen op elkaar zijn afgestemd en de samenwerking gestalte hebben gegeven. Die samenwerking en de integrale benadering zijn een middel om iets anders te bereiken. Die doelen zijn op dit moment op landelijk niveau niet geformuleerd, en ook de decentrale regie biedt hierin veelal weinig aangrijpingspunten.

‘Het bevorderen van de ontwikkelingskansen van kinderen’ is dan te vaag. Als je duidelijk kunt formuleren welk beeld en verwachtingen je hebt van opgroeiende kinderen en jeugd, dan krijgen bestuurlijke en infrastructurele veranderingen ook een zinvol kader.

In ‘Koersen op het kind’ (deel 1 en 2, 2006) presenteerde Operatie Jong een groot aantal aanbevelingen over het jeugdbeleid. De essentie van beide sturingsadviezen is: duidelijke verantwoordelijkheden, minder betrokken partijen, betere informatie-uitwisseling, bundeling van financieringsstromen, terugdringen van onnodige bureaucratie en versterken van toezicht. De meest herkenbare aanbeveling is een minister van jeugdzaken aan te stellen, die er nu ook is gekomen in de persoon van André Rouvoet.

Operatie Jong werd in 2004 ingericht om de versnippering en verkokering van het jeugdbeleid – waarvan de basis op landelijk niveau ligt – te bestrijden.

Onderdelen van het jeugdbeleid zijn namelijk verdeeld over verschillende departementen: zoals OCW, SZW, VWS en Justitie.

De zorg over het jeugdbeleid is niet nieuw. In de periode 1995-1998 was er al de commissie Groenman (Ontwikkeling lokaal preventief jeugdbeleid), die vooral werkte aan het op de agenda zetten van jeugdbeleid in de gemeenten en het bevorderen van jeugdparticipatie. Na afloop van de commissie was er nog een landelijk ondersteuningstraject (Lokaal jeugdbeleid, 1999-2002) en kwamen interbestuurlijke afspraken tot stand in de zogenaamde BANS-akkoorden (‘Jeugd in Ba(la)ns’, 1999).

Kenmerkend voor de aanbevelingen van Operatie Jong is de probleemgestuurde benadering en het beeld dat daarmee van de jeugd wordt opgeroepen. De aloude indeling 85/15 (het gaat goed met 85% van de jeugd, slechts 15% geeft of heeft problemen) is daarbij leidend. Een verklaring hiervoor schuilt wellicht in de werkwijze van Operatie Jong.

In 2004 is men begonnen met het inventariseren van knelpunten en uiteindelijk kwam men tot een agenda van twaalf thema's waar een oplossing voor is gezocht. De thema's zijn:

- 1 zorgstructuren in en om de school
- 2 maximaliseren rendement onderwijs
- 3 samenhang voorzieningen 0-12 jaar
- 4 vroegsignalering
- 5 harmoniseren indicatiestelling
- 6 jeugd en fysieke ruimte
- 7 registratie en informatie-uitwisseling
- 8 gemeentelijke taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden
- 9 kwaliteit en effectieve programma's
- 10 jeugdmonitor
- 11 integraal toezicht jeugdzaken
- 12 jeugdcriminaliteit

Die probleemgestuurde benadering is de aanpak blijven bepalen. Het is dan ook begrijpelijk dat Hans Boutellier¹ opmerkt dat het jeugdbeleid een visie op jeugd ontbeert: 'Jeugdbeleid heeft een opvoedingsideaal nodig, een visie op de wijze waarop jongeren dienen te worden ingevoegd in de bestaande maatschappelijke omgeving'.

Natuurlijk hebben de inspanningen van Steven van Eijck, de voorman van Operatie Jong, bijgedragen aan een besef van verkokering en een noodzaak tot meer samenwerking en er zijn zelfs interessante experimenten uitgevoerd op het gebied van integraal toezicht. De rapporten van Operatie Jong en de aanbevelingen bieden echter weinig zicht op de vraag wat wij willen met de kinderen en de jeugd en wat daarvoor nodig is. Omdat het advies zo sterk leunt op de probleembenadering (zeg maar de 15%), raken mogelijkheden en behoeften van de reguliere jeugd geheel uit beeld. Jeugdbeleid zou er niet alleen voor de probleemjongeren moeten zijn en het

zou verkeerd zijn te veronderstellen dat jeugdbeleid alleen over het hanteren van problemen gaat.

Na Operatie Jong is er behoefte aan een herbezinning op een meer positief jeugdbeleid, een jeugdbeleid dat zich in eerste instantie richt op de vraag: wat willen wij bereiken met de jeugd, wat vinden wij belangrijke waarden om aan te reiken, welke eisen stellen we aan de jeugd? En wat is daarvoor nodig? Het is jeugdbeleid voor de volle 100%, voor alle kinderen en jongeren. En het zou ook positief jeugdbeleid moeten zijn. Positief omdat kinderen en jongeren niet in eerste instantie als randgroepjongeren, hangjongeren, twaalfminners of risicokinderen willen worden gezien.

Minimale uitgangspunten van een positief jeugdbeleid zijn de Rechten van het kind (zoals Boutellier ook memoreert), maar de manier waarop we daar inhoud aan geven kan behoorlijk verschillen. Een bezoek aan Denemarken maakt bijvoorbeeld duidelijk dat het kind in opvang en onderwijs daar veel meer als persoon wordt gerespecteerd. Er heerst een fundamenteel andere visie op de plek van kinderen in de samenleving.

In de Nederlandse opvoeding hebben de afgelopen jaren verschillende begrippen centraal gestaan. Na 'zelfverantwoordelijke zelfbepaling' (jaren '50/'60), zelfontplooiing (jaren '70), zelfredzaamheid & maatschappelijke zelfstandigheid (jaren '80) en zelfsturing (jaren '90), is het wellicht tijd voor het vinden van een nieuw opvoedingsideaal. Het gaat daarbij om het vinden van een balans tussen aan de ene kant individuele ontplooiing en zelfsturing in de sfeer van talentontwikkeling en aan de andere

kant sociale binding en discipline. Onafhankelijk van de zuilare vrijheden in het onderwijs, is er sterke behoefte aan een breed gedragen opvoedings-ideaal. Er is opvoedingsverlegenheid en opvoedingsonzekerheid (zie de vele bladen die er zijn over opvoeding en de nanny-programma's), daarnaast is er opvoedingsonduidelijkheid en diversiteit (zie bijvoorbeeld de toenemende aandacht voor de socialiserende functie

van onderwijs, normen en waarden in het onderwijs, sociale competentie, de invoering van maatschappelijke stages, en bijvoorbeeld de wet actief burgerschap en sociale integratie (2006)). De overheid mag daar een standpunt bij innemen.

In deze Speciale editie van Sardes geven verschillende auteurs hun visie op positief jeugdbeleid vanuit een eigen thema.

Noot

- ¹ Boutellier, H. (2006). Koersen op een minister van Jeugd. De kern van het jeugdbeleid is dat de kern ontbreekt. In: 0|25, jaargang 11, nr. 7, p. 28-30

Pedagogische kwaliteit van de wijk

Sjak Rutten | hoofd unit beleid Sardes Utrecht

In de afgelopen jaren heeft het jeugdbeleid vooral aandacht gehad voor risico- en probleemjongeren. Het algemeen jeugdbeleid kreeg veel minder aandacht. Gemeenten, vooral de stedelijke gemeenten, komen echter tot het besef dat ze de boot gaan missen als ze geen stad zijn waar kinderen en jongeren graag opgroeien en waar ouders hun kinderen graag laten opgroeien. De komende jaren valt daarom een opleving te verwachten van het algemeen jeugd- en gezinsbeleid.

Het begrip pedagogische kwaliteit is een mogelijkheid om aan dit jeugd- en gezinsbeleid handen en voeten te geven.

Jeugdbeleid op een keerpunt

Het lokaal jeugdbeleid staat op een keerpunt. Gemeenten staan voor de vraag hoe ze de talrijke ontwikkelingen die de afgelopen jaren op deelterreinen van het jeugdbeleid hebben plaatsgehad, tot een samenhangend beleid kunnen integreren. De meeste gemeenten hebben zeven tot acht jaar geleden hun laatste jeugdnota geschreven. Het rijksbeleid is er tussen 1996 en 2002 op gericht geweest om de gemeenten te stimuleren een integraal en samenhangend jeugdbeleid te voeren. De gemeenten werden via de projecten Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid (OLPJ) van VWS en Lokaal Jeugdbeleid van de VNG gestimuleerd om de regierol in het jeugdbeleid actief op te pakken, de jongeren bij het beleid te betrekken en jeugdbeleid te voeren voor alle jongeren. Tijdens de eerste drie kabinetten Balkenende werd het jeugdbeleid aangestuurd via de Operatie Jong. Centraal stond de Jeugdagenda met twaalf ver-

schillende thema's. Binnen de meeste van deze thema's is veel gebeurd en zijn innovaties tot stand gekomen die in de komende jaren zeker zullen doorwerken. Te denken valt aan zorgadviesteams (ZAT) in het onderwijs, het Centrum voor Jeugd en Gezin, de Impuls opvoedingsondersteuning en het Integraal Toezicht Jeugdzaken. Het doel van Operatie Jong was meer samenhang tot stand te brengen in het rijksbeleid. Samenhang op gemeentelijk niveau stimuleren behoorde niet tot de doelstellingen van het beleid. Het merendeel van de twaalf thema's richtte zich op risicojongeren en probleemjongeren. De opvatting leek te zijn dat voor de jongeren waarmee het goed gaat (de beroemde 85%) geen beleid gevoerd hoeft te worden.

Het jeugdbeleid van de rijksoverheid heeft tot gevolg gehad dat veel gemeenten zich in de afgelopen jaren wat afwachtend hebben opgesteld. Het terugdringen van de gemeentelijke rol in het onderwijs heeft er toe geleid dat de gemeenten zich op hun takenpakket in het onderwijs zijn gaan bezinnen. Gemeenten hebben niet gekozen voor de terugtocht, maar gezocht

naar een andere rolverdeling tussen gemeenten en schoolbesturen, waarbij regie de vorm krijgt van partnerschap. Gemeenten en schoolbesturen zoeken naar gemeenschappelijke problemen en uitdagingen en leggen afspraken vast in een Lokale Educatieve Agenda. In veel gemeenten is de Lokale Educatieve Agenda al snel verbreed naar een Lokale Jeugdagenda. Het verschil met het notatiedperk is dat er nu meer beleid wordt gevoerd op basis van gezamenlijke analyses en afspraken. De inhoudelijke invulling van de Lokale Jeugdagenda kost echter veel hoofdbrekens en hetzelfde geldt voor de vraag voor welke jongeren jeugdbeleid nu is. Het algemeen jeugdbeleid komt er in veel gemeenten bekaaid vanaf, maar het besef neemt toe dat dit niet langer op zijn beloop gelaten kan worden. Een gemeente die voor kinderen en jongeren niet aantrekkelijk is om op te groeien of voor ouders niet aantrekkelijk is om kinderen op te voeden, zal de boot gaan missen. We zien de laatste tijd dan ook een heroriëntatie. Het bestrijden van achterstanden wordt vaker ingekleurd in termen van talentontwikkeling, er wordt gezocht naar betere mogelijkheden voor ouders om zorg voor kinderen en maatschappelijke participatie te kunnen combineren, en er komt meer aandacht voor de kwaliteit van voorzieningen en de openbare ruimte.

Pedagogische kwaliteit van de buurt

De directe leefomgeving is van grote invloed op de ontwikkeling van kinderen. Gemeenten, maar ook woningcorporaties, beseffen steeds meer dat het nodig is om de fysieke en sociale infrastructuur van een wijk in samenhang aan te pakken. Ze wensen zich steeds minder neer te leggen bij de uittocht van gezinnen met kinderen uit de

steden naar de randgemeenten. Het vertrek van gezinnen met kinderen levert verlies op voor de economie van de stad, maar ook voor de levendigheid en de sociale samenhang. In het verleden was er vaak te weinig aandacht voor de samenhang van fysieke en sociale infrastructuur. Te vaak zijn in het kader van de stadsvernieuwing wijken gesloopt en teruggebouwd volgens het bestaande stratenplan. Er werd weinig of niets gedaan aan het tekort aan openbare ruimte en groen. Door dit gebrek aan aandacht voor de leefbaarheid, de kwaliteit van de voorzieningen en de ruimtelijke inrichting, begon de verpaupering soms weer vanaf het moment van oplevering van de nieuwe woningen. Een aantrekkelijke buurt is veel meer dan een optelsom van goede woningen. Daarom moet bij de bouw of herstructurering van wijken, of het nou stadsvernieuwingswijken, naoorlogse wijken of Vinex-wijken zijn, veel meer aandacht zijn voor de samenhang tussen fysieke en sociale infrastructuur. Dat besef is er inmiddels wel, maar het ontbreekt aan instrumenten om aan de gezamenlijke aanpak handen en voeten te geven. Sardes heeft voor en met de gemeente Heerlen een meetlat voor de pedagogische kwaliteit van de buurt ontwikkeld.² Een handzame meetlat voor het meten van de pedagogische kwaliteit van een buurt is voor een gemeente een belangrijk beleidsinstrument. Bestaande wijken kunnen worden doorgelicht op hun pedagogische kwaliteit en bij nieuwe wijken of wanneer herstructurering aan de orde is, kan de pedagogische kwaliteit vanaf het begin worden meegenomen. Pedagogische kwaliteit is de optelsom van de factoren die een wijk aantrekkelijk maken om op te groeien of kinderen op te voeden. Deze factoren kunnen wor-

den ondergebracht in drie hoofdcategorieën: voorzieningen, ruimtelijke inrichting en sociale vitaliteit.

Voorzieningen, ruimtelijke inrichting en sociale vitaliteit

Het gaat hier om de aanwezigheid van voorzieningen die voor ouders en kinderen van belang zijn. Hierbij kun je denken aan consultatiebureaus, peuterspeelzalen, kinderdagverblijven, basisscholen, voortgezet onderwijs, naschoolse opvang, een bibliotheek, buurthuizen en verenigingen waar kinderen hun vrije tijd kunnen doorbrengen. Als voorzieningen in de wijk ontbreken, moeten ze wel goed bereikbaar zijn buiten de wijk. Het gaat echter niet alleen om de aanwezigheid en bereikbaarheid. Het gaat ook om de kwaliteit van de voorzieningen en om de samenhang. Voor ouders ontstaat een duidelijke meerwaarde wanneer met name kinderdagverblijven, peuterspeelzalen, basisscholen en naschoolse opvang samenwerken in een brede school, waardoor het voor ouders beter mogelijk is om arbeid en zorg voor kinderen te combineren. Na voorzieningen is de ruimtelijke inrichting de tweede factor die de pedagogische kwaliteit van de wijk bepaalt. Is de buurt overzichtelijk en kindvriendelijk? Is er voldoende speelgelegenheid en biedt deze voor kinderen en jongeren ook voldoende uitdaging? Is het verkeer veilig? Hoe valt de afweging tussen speelruimte en parkeergelegenheid uit? Bij de derde factor, sociale vitaliteit, gaat het om het vermogen van bewoners om zelf bij te dragen aan de aantrekkelijkheid van een buurt voor kinderen en jongeren. Slagen de bewoners erin om de eigen buurt voor kinderen en jongeren aantrekkelijk te maken, bijvoorbeeld door het instandhouden van verenigingen met jeugdactiviteiten? Of stellen ze

zich passief op en verwachten alle heil van het professionele jeugdwerk? Is er communicatie met jongeren? Spreken ze kinderen aan op hun gedrag? Heerst er een sfeer van vooruit willen komen? En niet op de laatste plaats: zijn de bewoners trots op hun buurt?

Meten van pedagogische kwaliteit

Er zijn verschillende manieren om pedagogische kwaliteit te meten. Vaak zijn veel gegevens bekend via de stads- en buurtmonitor, enquêtes en onderzoeken, maar ook bijvoorbeeld uit het periodiek kwaliteitsonderzoek van de onderwijsinspectie. Het samenbrengen van deze gegevens levert een eerste indicatie op voor de pedagogische kwaliteit. Maar minstens zo belangrijk is het om te weten wat kinderen, ouders, de andere bewoners en de medewerkers van professionele instellingen die in de buurt werken, van de buurt vinden. De confrontatie van objectieve gegevens en de inbreng vanuit de buurt, levert soms verrassende inzichten op. Zo bleek uit gesprekken in de Heerlense pilotwijk dat de bewoners een negatiever oordeel over de wijk hadden dan de professionals die ook in andere buurten werken. Ook bleek dat slechts ongeveer de helft van de kinderen in de basisschoollleeftijd in de eigen buurt naar school ging. De ouders gaven duidelijke redenen op, zoals het pedagogisch klimaat, vooral het onvoldoende optreden tegen pesten en het ontbreken van naschoolse opvang. Voor de school waren deze bevindingen verrassend, voor de gemeente aanleiding om de conclusies met het schoolbestuur te bespreken. Er lagen plannen voor de ontwikkeling van een brede school in de buurt, maar dan is het wel belangrijk dat ouders vertrouwen hebben in de basisschool als een van de kernpartners in deze brede school.

Gezinsbeleid in Rotterdam

Evenals Heerlen heeft de gemeente Rotterdam de ambitie om de stad kindvriendelijker te maken. De stad wil de trend doorbreken dat gezinnen met kinderen de stad de rug toekeren zodra ze zich dit kunnen permitteren. Dat levert op diverse manieren verlies op voor de stad: de koopkracht van de gezinnen verdwijnt, de bevolkingssamenstelling wordt onevenwichtig en de sociale cohesie vermindert omdat het hebben van opgroeiende kinderen een bron is voor onderling contact. De gemeente Rotterdam heeft aan de Nederlandse Gezinsraad gevraagd om na te gaan hoe de stad kind- en gezinsvriendelijker kan worden. Uit het onderzoek onder ouders in drie Rotterdamse wijken³ kwamen conclusies die vergelijkbaar zijn met die van het onderzoek naar de pedagogische kwaliteit in Heerlen. Het gaat om veiligheid, activiteiten voor kinderen en jongeren en saamhorigheid tussen de buurtbewoners. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek en de bespreking hiervan in het lokale gezinsparlement, heeft de gemeente een actieplan voor gezins- en kindvriendelijke wijken uitgebracht, dat in de komende collegeperiode wordt uitgevoerd.

Het nieuwe regeerakkoord biedt kansen

In het regeerakkoord van het kabinet Balkenende IV wordt ingezet op een sociale investeringsagenda, met als belangrijk onderdeel een actieplan om in acht jaar van probleemwijken weer vitale woon-, werk- en leefgemeenschappen te maken.

De woningbouwverenigingen uit de grote steden, verenigd in De Vernieuwde Stad, gaan de komende jaren jaarlijks 2,5 miljard euro investeren in de herstructurering van na-oorlogse wijken, "zodat deze wijken weer als gezonde maatschappelijke omgevingen functioneren die mensen stimuleren om verder te komen."⁴ De corporaties trekken jaarlijks ongeveer 200 miljoen uit voor sociale programma's om de leefbaarheid te bevorderen. Dat biedt ook kansen om de voorzieningen voor ouders en kinderen een stevige impuls te geven. In de komende jaren staat Nederland voor een enorme investeringsopgave in de scholenbouw. Voor negentig procent van de na-oorlogse voorraad is opknappen geen optie vanwege de tekortschietende onderwijskundige en bouwkundige kwaliteit. Wanneer consequent wordt uitgegaan van een samenhangende aanpak van de fysieke en sociale infrastructuur liggen hier kansen om de pedagogische kwaliteit van wijken te verbeteren. De afgelopen jaren hebben veel gemeenten ingezet op brede scholen, waarin voorzieningen voor kinderen worden samengebracht. Het Centrum voor Jeugd en Gezin richt zich op bundeling van voorzieningen voor ouders. Een stap verder is om de brede school en het Centrum voor Jeugd en Gezin samen te brengen in een voorziening voor ouders en kinderen. Dat levert een flinke bijdrage aan de gezinsvriendelijkheid van een buurt en vormt een aantrekkelijke uitdaging voor gemeenten en woningbouwcorporaties.

Noten

² Sjak Rutten, Frank Studulski en Peggy Weelen, (2006). Meetlat pedagogische kwaliteit van de buurt. In: *Vitale Stad*, jaargang 9, januari 2006.

³ Marina Pool, Marjolijn Distelbrink en Nicole Lucassen, (2006). *Ouders aan het woord, hoe gezinsvriendelijk is Rotterdam?* Nederlandse Gezinsraad

⁴ De Vernieuwde Stad, Grotere inzet voor weerbare wijken, Statement inzet de Vernieuwde Stad, 2007

De veranderende wereld van het kind

Nico van Oudenhoven | directeur ICDI
Jo Kloprogge | directeur Sardes Utrecht

Er wordt veel geschreven en ook vaak geklaagd over de veranderingen die zich bij kinderen voltrekken. Gebrekkige concentratie, oppervlakkig kennis vergaren op internet, weinig stabiliteit en weerstandsvermogen, zijn vaak genoemde negatieve punten, soms samengevat onder de term ‘patatgeneratie’. Mondigheid, het vermogen verschillende zaken tegelijk te doen (Multi tasking), goed overweg kunnen met nieuwe technologieën, zijn daarentegen voorbeelden van positieve punten.

Het blijft moeilijk te beoordelen of kinderen echt veranderen of dat veranderingen vooral voortkomen uit de altijd kritische blik van oudere generaties. Dat de wereld van het kind verandert en dat dit leidt tot aanpassingen in het gedrag en de belevingswereld van de kinderen, staat echter wel buiten kijf. Voor opvoeders en leerkrachten lijkt het steeds moeilijker om hier zicht op te krijgen en mee om te kunnen gaan. Scholen zoeken compromissen met de jeugdcultuur. Overheden proberen in te spelen op de veranderende behoeften en wensen van jongeren. Ouders hopen dat het toch maar allemaal goed komt met hun kinderen, al kunnen ze het gedrag van die kinderen nog maar heel beperkt aansturen.

Een overzicht van een aantal veranderingen die voor jongeren betekenis hebben, zetten we hier op rij, ontleend aan de publicatie ‘Newly emerging needs of children’ van Nico van Oudenhoven en Rekha Wazir (2006).

- Veranderingen in de wereld, ook de dagelijkse wereld van kinderen, gaan

zo snel dat de onzekerheid toeneemt. De wereld is een *tijdbom* geworden.

- Kinderen kunnen niet meer zonder mobieltje als houvast in hun wereld.
- Steeds jongere kinderen gebruiken steeds volwassener vormen van vermaak en entertainment.
- De kindertijd duurt langer, volwassenheid treedt vroeger in.
- Er ontstaan meer harde, onoplosbare problemen bij kinderen en jongeren.
- Geleidelijk meer verantwoordelijkheden van ouders worden overgedragen aan professionals. Vooral de rol van de vader verzwakt.
- Er is een overdaad aan informatie, teveel opties om uit te kiezen.
- Het wordt steeds moeilijker voor kinderen om zingeving aan het leven te kunnen geven.
- Jongeren krijgen in toenemende mate te maken met grote schulden.
- De inrichting en presentatie van het eigen lichaam levert de nodige stress op.
- Gezamenlijke activiteiten van kinderen en volwassenen worden schaarser.
- Kinderen hebben het druk, druk, druk.
- Spelen in- en buitenshuis wordt

vervangen door zitten voor computer en tv.

- Er zijn minder leeftijdgenoten om mee te spelen.
- De leeftijds kloof tussen ouders en kinderen is toegenomen, doordat ouders op hogere leeftijd kinderen krijgen.

Dergelijke veranderingen komen tot uiting in gedrag in concrete situaties. Zo hadden veel jongeren tijdens de storm van januari 2007 wel een mobieltje maar geen geld op zak. Het vertrouwen dat een mobieltje voldoende is om in geval van nood hulp te kunnen genereren is kennelijk zo groot dat het niet nodig wordt geacht om geld beschikbaar te hebben. Voorbeelden zoals dit zijn enigszins illustratief voor denken en gedrag van althans een aantal jongeren in concrete situaties.

Maar het is vooralsnog een groot raadsel hoe jongeren hun gedrag afstemmen op hun veranderde en veranderende wereld. En dat stelt de ouders, het onderwijs, maar ook bijvoorbeeld werkgevers voor een aantal vragen over hoe met jongeren om te gaan en hoe opvoeding en onderwijs in te richten.

De Duitse pedagoog Thomas Ziehe⁵ beklemtoont de onzekerheid bij jongeren en de daaruit voortkomende behoefte aan structuur. Leerlingen hebben meer moeite met structuur en volgorde herkennen, met dingen die langzaam gaan, en met formele situaties, stelt hij. Dit lijkt wel bevestigd te worden door de reacties van organisaties van scholieren en studenten op het 'Nieuwe Leren'. Zij eisen structuur en lessen en verzetten zich er tegen dat ze worden gebruikt als proefkonijnen voor onderwijsvernieuwingen. Maar dit lost het probleem natuurlijk niet op, waar het Nieuwe

Leren een antwoord op wilde geven, namelijk de lage betrokkenheid van leerlingen bij de lessen en de consumentenhouding die zij op school tentoonspreiden⁶.

De vraag hoe overheden of instellingen moeten omgaan met kinderen, lijkt zich te concentreren rond twee polen. Volgens van Oudenhoven en Wazir wordt de ene pool gevormd door de 'liberationisten', die het niet zo belangrijk vinden om rekening te houden met leeftijdsverschillen. Op jonge kinderen gerichte reclame, in veel landen een omstreden punt en in sommige landen (Noorwegen, Griekenland) min of meer strikt gereguleerd, is volgens deze richting niet echt een probleem. Aan de andere kant staan de 'protectionisten', die vinden dat zorg en steun voor kinderen vereist is. Zonder supervisie is er een gereede kans dat het niet goed komt met de ontwikkeling van het kind. De strijd tussen de polen leidt tot compromissen als het gaat om concrete beleidszaken. Zo kunnen in Nederland terminaal zieke kinderen vanaf twaalf jaar opteren voor euthanasie, binnen een strikt systeem van regels en afspraken op dit onderwerp.

De vraag wat voor aanpak de kinderen ten goede komt, en wat voor aanpak van kinderen de samenleving als geheel op langere termijn ten goede komt, speelt in veel sectoren, in de gezondheidszorg, het onderwijs, de communicatie (internet, radio en tv) en de reclamewereld. Zorgelijk is echter dat de discussies vooral binnen elke sector wordt gevoerd, zodat de thematiek van het kind niet integraal aan de orde komt. Zorgelijk is ook dat er, bijvoorbeeld in het onderwijs, een tendens is om het eigen standpunt op te leggen in plaats van een discussie te voeren.

Het wordt meer een strijd tussen gelovigen die geen tegenspraak dulden dan een open discussie waar men ook naar de andere partij luistert. Voor het vinden van onderbouwde en breed gedragen oplossingen, is dit geen goede zaak.

En het vinden van antwoorden op de veranderende wereld van het kind, is toch al niet gemakkelijk. Van Oudenhoven en Wazir formuleren dit in een variant op de wet van Baumol, 'hoe meer samenlevingen zich ontwikkelen en hoe rijker ze worden, des te moeilijker wordt het om kinderen de aandacht te geven die ze verdienen'.

Zij pleiten onder meer voor de ontwikkeling van een integrale visie op kinderen, een brede inzet van betrokken volwassenen en meer aandacht op preventieve maatregelen, gebaseerd op de identificatie van risicofactoren.

Dat zijn op zich zinvolle voorstellen, maar de vraag wie aan de slag gaat om ze te realiseren, wacht nog op een antwoord. Voor Nederland richten dergelijke aanbevelingen in ieder geval weer de schijnwerper op het thema 'integraal jeugdbeleid'. Dat hier een eigen minister voor is gecreëerd, is een goede zaak.

Noten

⁵ Blom, S. (2007). 'Een goede leraar is als een gids', Interview met Thomas Ziehe in; *Didaktief*, januari-februari 2007

⁶ Volman, M. (2005). Hanlezing op 20 juni 2005 in debatcentrum Lux te Nijmegen

Naar beter jeugdbeleid: tips voor een minister Jeugd en Gezin

Jozef J. M. Kok | voorzitter van de Adviesraad van het PO Platform Kwaliteit en Innovatie

Er is iets vreemds aan de hand: op de dag dat de eerste minister van Jeugd en Gezin zijn opwachting maakt bij de formateur staat in de krant dat de Nederlandse jeugd de meest gelukkige is van de westerse wereld. Waar de Operatie Jong toch vooral problemen van en met de jeugd in beeld heeft gebracht, wordt er door een internationaal onderzoek een compliment uitgedeeld aan het opvoedings- en schoolklimaat in Nederland. Een tegenstrijdigheid? Enkele tips voor de bewindslieden die zich onder regie van een minister zonder portefeuille met de jeugd gaan bezig houden.

Lees de goede onderzoeken en lees die goed

De jeugd van tegenwoordig haalt regelmatig de krantenkoppen. Waarop moet een politicus sturen? Enkele recente voorbeelden.

‘Jongeren en jong-volwassenen zijn zeer tevreden met het leven. Zij zijn nauwelijks eenzaam en zijn erg te spreken over hun vriendenkring. Ook staan ze met beide benen in de maatschappij: ze gaan vaak uit en zijn actief in het verenigingsleven en het vrijwilligerswerk.’ Dit staat in een onderzoeksrapport van het CBS in 2001.

“Al met al hebben 130.000 kinderen onder de twaalf jaar ernstige emotionele of gedragsproblemen waarvoor professionele hulp vereist is. In absolute aantallen is dat een enorme groep.” Dat rapporteert het SCP in 2005 in het rapport ‘Kinderen in Nederland’.

En in februari 2007 rapporteert Unicef dat de Nederlandse jeugd de meest gelukkige is van de westerse wereld.

De Engelse jeugd eindigt op de 21^e en laatste plaats. Een BBC-reporter wordt naar Nederland gestuurd om te achterhalen hoe die Nederlanders dat flikken.

Drie gerenommeerde onderzoeken; als je in *oneliners* over de jeugd uitspraken doet en selectief winkelt in rapporten dan kun je elk beleid wat je al in je hoofd had met onderzoek legitimeren.

Investeer in de kwaliteit van de professionals

In de afgelopen decennia zijn leraren en werkers in de jeugdzorg en jeugdhulpverlening verworden tot uitvoerders van wat anderen van boven en van buiten hadden bedacht. En over wat die bedacht hebben, moet dan op een geprotocolleerde wijze worden gerapporteerd. De bureaucratie van verantwoording aan subsidiegevers houdt veel werkers van de kern van hun opdracht af. We moeten terug naar een situatie waarin werkers weer zelf nieuwsgierig mogen

en kunnen zijn naar het leren van kinderen en het leren van zichzelf. Het zijn immers als regel hoog opgeleide professionals die hun beroep uitoefenen op basis van een door de beroepsgroep gedeelde kennisbasis. Die kennisbasis schraagt zijn handelen en zijn vermogen om effectieve werkrelaties met kinderen en jeugdigen te ontwikkelen. Want zonder relatie geen prestatie. Net als alle andere professionals hebben ze een beroepshouding die gekenmerkt wordt door twee basisoriëntaties: ze doen het morgen beter (willen elke dag beter worden in hun beroep) en ze doen het met elkaar (consulteren elkaar en leggen aan elkaar rekenschap af over hun handelen). Voor kwaliteitsontwikkeling en professionele ontwikkeling is regelruimte nodig waarbinnen die basisoriëntaties zich kunnen ontplooiën. Stimuleer daarom de ontwikkeling van een levende beroepsgroep, van intervisie, collegiale consultatie en visitatie. Er moet niet alleen tijd zijn voor uitvoeren, maar ook voor het met elkaar onderzoeken en ontwikkelen van het werk. Want als we werkers met jeugd zelf aan het leren houden komt het met de ontwikkeling en het leren van jongeren vanzelf goed.

Instelling, maak je eigen beleid!

Instellingen zijn decennia lang behandeld als uitvoeringsorganisaties van overheidsbeleid. Ze waren opgesloten in een 'toezichtsgevangenis', waarin scholen en overheid (inclusief inspectie) elkaar gevangen hielden in wederzijds afhankelijk gedrag en aangeleerde hulpeloosheid. Er was, onder het mom van kwaliteitsborging, sprake van gelijk-schakeling. Het zijn echter individuele instellingen die ieder voor zich de kleinste eenheid van verandering vormen, en die op basis van een gedeelde visie

en een analyse van de eigen omgeving een koers uit moeten zetten. Intern consistent en met een duidelijk profiel ten opzichte van andere instellingen. Dan valt er ook voor ouders nog wat te kiezen. Het moeten dus weer strategische organisaties worden die verantwoordelijkheid nemen voor eigen keuzes en eigen prestaties. Daarvoor is ruimte nodig en moet niet alles tot aan het plafond worden dichtgeregeld. Variatie in aanbod is ook een kwaliteit van het bestel.

Een leven lang leren met plezier

Het belangrijkste doel van onderwijs en opvoeding is dat het kinderen optimaal uitdaagt tot het ontwikkelen van de eigen talenten. Iedereen wordt geboren met vele talenten. Ten minste met drie basistalenten: het talent van nieuwsgierigheid (het verlangen om je wereld te willen begrijpen en bemeesteren), het talent van overgave (in spel en ontmoeting om relaties aan te leren gaan) en het talent van (zelf)bewustzijn (sturing, zin en betekenis willen geven aan je wereld). Mensen willen van nature ergens goed in worden (competent), willen leren leven met elkaar (relatie) en sturing geven aan hun eigen leven (autonomie). Als jeugdbeleid aan die drie basisbehoeften tegemoet komt, zullen kinderen leren leuk blijven vinden en gemotiveerd blijven om zich verder te ontwikkelen. De meervoudigheid van talent noodzaakt ook tot een aanbod dat daar op inspeelt. Creativiteit, ondernemerschap, techniek, sociale intelligentie: voor alle talenten moet ruimte komen. In een snel veranderende en steeds competitievere wereld is dat zelfs een noodzaak om als land te overleven. Als we alle talenten tot ontwikkeling willen brengen, en iedereen zo hoog mogelijk willen opleiden, is het nodig dat overheid en

bedrijfsleven investeren in onderwijs en jeugd. Met geld, maar bijvoorbeeld ook met het bieden van ruimte voor (maatschappelijke) stages.

Meervoudige publieke verantwoording

Instellingen moeten in ruil voor minder, of liever nog ander inspectietoezicht, gaan werken aan kwalitatief hoogwaardige vormen van meervoudige publieke verantwoording. Deze ‘horizontalisering’ van verantwoording heeft een intrinsieke waarde naast het ‘andere’ toezicht van de inspectie. Die zou zich vooral op de bewaking van de ondergrens van kwaliteit moeten gaan richten. Instellingen moeten zelf gaan werken aan een actieve transparantie over hun functioneren naar relevante stakeholders. Dat geeft hen draagvlak in de samenleving en de noodzakelijke feedback om steeds beter passende diensten te kunnen geven. Instellingen die door de inspectie als zeer zwak worden gekwalificeerd, kunnen in een toezichtregiem worden geplaatst, waarvan uiteindelijk intrekking van de bekostiging het gevolg kan zijn. Om deze vorm van kwaliteitsbewaking ook succesvol te maken, is het nodig fors te investeren in de kwaliteit van het management en in door onderzoek begeleide pilots voor de ontwikkeling van instrumenten, methodieken en goede voorbeelden.

Onderwijs en jeugdbeleid

Kinderen leren en ontwikkelen zich de hele dag. Niet alleen op school. Het dagarrangement van kinderen vraagt om een doorgaande lijn, om pedagogische afstemming tussen de verschillende leefmilieus en om een professionele dialoog tussen alle volwassenen die daarin een rol spelen. Voor als het goed gaat (maar altijd beter kan), maar vooral ook voor die momenten of voor die kinderen waar het soms niet goed gaat. Daarom is het nodig dat er op alle niveaus in het bestel gewerkt wordt aan het sluiten van de keten in onderwijs, jeugdbeleid en zorg. Landelijk, door departementen beter te laten samenwerken in doorsnijdende projecten of taskforces. Regionaal en lokaal door provincies en gemeenten een regierol te geven. In het onderwijs door het uitbreiden van het aantal brede scholen en het versterken van de samenhang in de onderwijsskolom (de doorgaande lijn). Onderwijs is de vindplaats van alle leerlingen en vervult daarmee een sleutelrol in de afstemming van de begeleiding van leerlingen gedurende de schoolloopbaan. In die afstemming kan het ook bewaken dat het blijft toekomen aan de specifieke eigen taak en opdracht: onderwijs en opvoeding. Met de huidige versnippering en kwaliteit van het jeugdbeleid en de jeugdzorg is dat geen eenvoudige opgave.

Opsporen en ontwikkelen van jong talent

Jo Nelissen | Freudenthal Instituut, Universiteit Utrecht

Wie in Den Haag naar de ingang van het Museon loopt, ziet al van verre dat reusachtige, meters hoge geraamte van de dinosauriër. Binnengekomen is het leuk de verschillende reacties van kinderen én van de ouders te observeren. Een jongen van zo'n vijf jaar bekeek met zichtbaar ontzag dat enorme skelet, wees ernaar en vroeg of het beest misschien nog ergens leefde. Vader noch moeder leken de vraag echt te hebben gehoord en keken, rustig verder kuierend, even waar hun zoon naar wees en pa zei: "Nou, die is zo te zien al heel lang dood". Even later werd de aandacht van het gezin weer opgeslokt door een ander object.

Vervolgens staat er weer een groepje ouders en kinderen voor het skelet en een vader vraagt zijn dochttertje: "Hoe groot, denk je, waren de pasgeboren jongen van deze dino?". In het levendige gesprek dat zich ontspint worden honden, leeuwen, olifanten vergeleken met de dino's. Het gesprek lokte, ook bij het dochttertje, allerlei vragen uit. Bijvoorbeeld hoeveel en wat een dino at, hoe oud een dino werd, hoe slim een dino was (sommige waren trouwens heel dom) hoeveel ze wel wegen en natuurlijk waardoor ze zijn uitgestorven. Uit deze en ook andere observaties blijkt steeds dat kinderen, om het zo te zeggen, 'van nature' heel nieuwsgierig kunnen zijn.

Nieuwsgierig

Kinderen zijn 'van nature' nieuwsgierig, ze hebben oog voor details en gebeurtenissen die volwassenen soms ontgaan. Maar we leren ook uit de observaties in het Museon, dat die nieuwsgierigheid niet altijd wordt beloond. Veel kinderen laten zich hierdoor niet uit het veld slaan

en houden koppig vol, maar er zijn er ook genoeg die het dan maar erbij laten zitten. In het project Talentenkracht, een samenwerkingsproject tussen enkele universitaire instituten, gaan we ervan uit dat in principe alle kinderen nieuwsgierig zijn. Maar er wordt eveneens van uitgegaan dat die nieuwsgierigheid ook gevoed moet worden. Zo weet de vader in het Museon bij zijn dochttertje allerlei vragen op te roepen, waar het uit zichzelf misschien niet zo snel op zou komen. In Talentenkracht wordt uitgeprobeerd en onderzocht welke activiteiten en spelletjes jonge kinderen aanspreken. Medewerkers van Talentenkracht dagen kinderen uit om te experimenteren en leuke problemen op te lossen.

Een voorbeeld

De onderzoeker heeft een slangetje met aan beide uiteinden een plastic injectiespuit. De onderzoeker trekt één zuiger uit en bevestigt het slangetje aan de spuit met de uitgetrokken zuiger en het andere eind van het slangetje aan de spuit met ingeduw-

de zuiger. Wesley houdt deze laatste vast. “Wat zou er gebeuren als ik nu deze (zuiger) indruk?” Na een sissgeluidje, zegt hij: “Dan gaat de lucht naar de mijne”. En dan? “Dan duwt de mijne het weer terug”. En dan? “Dan weet ik het niet zo precies”. Nu duwt de onderzoeker zijn zuiger in en Wesley kijkt niet naar de zijne, maar let op de onderzoeker. Dan ziet hij dat zijn zuiger naar buiten is geschoven. Hoe kan dat? “Omdat u iets doet”. Ja, maar ik heb jouw spuit niet aangeraakt. Kan jij het ook? Hij duwt en triomfantelijk: “jaaah”. Wesley gaat door met experimenteren, kijkt, voelt, drukt en cetera. Je ziet aan zijn reacties dat hij intuïtief doorheeft wat er gebeurt. En dan valt het kwartje: “De jouwe ademt naar de mijne, nu zit de adem hier”, en wijst naar de spuit met de uitgetrokken zuiger.

Er zijn reeds vele opnamen gemaakt die door medewerkers van het project worden besproken en geëvalueerd. Waarom zijn kinderen zo geïnteresseerd, wanneer soms ook niet, hoe kunnen onderzoekers, maar ook straks de ouders en de kleuterleidsters, de kinderen uitdagen en stimuleren? Kort gezegd, hoe kunnen we talenten van kinderen opsporen en vooral stimuleren?

Zelforganisatie

Kan dat dan, kun je de cognitieve ontwikkeling van zulke jonge kinderen stimuleren? Ja, dat kan, uit onderzoek weten we in elk geval dat kinderen die onvoldoende werden gestimuleerd achter raakten bijvoorbeeld wat betreft de ontwikkeling van de taal, maar ook wat betreft wiskundige vaardigheden (getalbegrip, begrip van maat en tijd). Maar

niet alle kinderen zijn even getalenteerd, er bestaat nog zoiets als aanleg. Dat is natuurlijk waar, om je te ontwikkelen is voldoende aanleg én een stimulerend milieu nodig. Maar een kind is geen speelbal van zijn aanleg of milieu. Anders gezegd, er is voor de ontwikkeling een belangrijke derde factor verantwoordelijk en dat is het kind zélf. Het is het kind zelf dat zijn omgeving (ouders, leraren) stimuleert, namelijk door dingen te vragen, te willen weten, te experimenteren en cetera. We noemen dat het *zelforganiserend* vermogen van kinderen. Weliswaar moet de omgeving kinderen uitdagen maar omgekeerd, dagen kinderen ook de omgeving uit. Wanneer ze echter keer op keer nul op het rekest krijgen, dreigt het gevaar dat het vuur gaat doven. Bij kinderen die in eenzaamheid opgroeiden (denk bijvoorbeeld aan het bekende geval van de ‘Wilde van Aveyron’) werd geconstateerd dat de nieuwsgierigheid en het plezier in experimenteren totaal was uitgedoofd. En dat betekent einde verhaal.

‘De wetenschapper in de wieg’

‘The scientist in the crib’ zo luidt de titel van een boek van de Amerikaanse psychologen Gopnik, Meltzoff en Kuhl. Een aandacht trekkende titel en ze bedoelen er geen kerstverhaal mee (kribbe) en ook niet dat ze een bekende geleerde aantreffen in een wiegje. Ze bedoelen dat reeds jonge kinderen intuïtieve causale ‘theorieën’ over de wereld ontwikkelen. Die theorieën worden gehanteerd, veranderd en gereviseerd, net als wetenschappers dat doen. De auteurs geven als een voorbeeld hoe kinderen ontdekken dat een druk op een knop het oplichten van een lamp veroorzaakt. Ze gaan daar dan eindeloos mee experimenteren. Ook in onderzoek van de psycholoog Keil

bleek dat kinderen vanaf ongeveer vier jaar zich meer laten leiden door basale, intuïtieve theorieën dan door in het oog springende aanschouwelijke kenmerken. Ze konden bijvoorbeeld goed uitleggen waarom een echte muis niet kan veranderen in een speelgoedmuis, hoewel die in het experiment nauwelijks van echt was te onderscheiden. Tot slot bespreekt de Engelse onderzoeker Butterworth experimenten waaruit bleek dat jonge baby's een aangeboren gevoel voor hoeveelheden hebben.

Talentenkracht

In het eerder genoemde project Talentenkracht wordt onderzocht hoe op al deze talenten van kinderen kan worden ingespeeld. Het project is ontstaan uit een initiatief van de hoogleraren Johan van Benthem, Robbert Dijkgraaf en Jan de Lange. In de brochure 'Talentenkracht' (2006) schrijven zij: "Jonge kinderen (3-5 jaar) geven (.....) blijk van veel en veelal ongelofelijke talenten op het gebied van de wereld om hen heen, natuurverschijnselen, de ruimte waar ze in leven en bewegen, hoeveelheden, groot en klein, redeneringen, kinderlogica, enzovoort". Veel daarvan verdwijnt echter en daar moet iets aan gedaan worden.

Een van de onderzoeksvragen luidt welke talenten, mogelijkheden en kwaliteiten kinderen in de leeftijd van drie tot vijf jaar hebben en hoe die optimaal

kunnen worden ontwikkeld. In een gezamenlijk onderzoek van de universiteiten van Amsterdam, Maastricht en Utrecht, in samenwerking met het museum NEMO, wordt getracht op deze vraag een antwoord te krijgen. De betrokken instituties voeren, alle op eigen wijze, onderzoeken, observaties en experimenten uit en op termijn is het de bedoeling fundamenteel onderzoek te starten. In het bijzonder moeten ouders een belangrijke rol gaan spelen in het project. 'Ouders ogen geven', zo wordt het streven genoemd om ouders meer inzicht te geven in potentiële talenten van hun kinderen. Het gaat daarbij vooral om het herkennen van talenten van kinderen die een uiting zijn van bètadenken, zoals we dat bij alle kinderen, als we goed opletten, kunnen waarnemen.

Er wordt het nodige verwacht van de samenwerking tussen de betrokken wetenschappelijke instituten. Nu weten we dat wetenschappers niet graag hun eigen stokpaardjes verlaten. Anders gezegd, het talent om de eigen ingeslagen wegen met enige twijfel te bezien, is doorgaans niet het sterkste ontwikkeld. Geheel in de geest van het project Talentenkracht staan we nu echter voor de opdracht te laten zien dat ook zulk een talent goed ontwikkelbaar is. De enthousiaste start van het project stemt vooralsnog tot optimisme.

Cultuureducatie: het museumbezoek voorbij

Anke van Kampen | zelfstandig mediator, voormalig wethouder te Den Haag
en voormalig directielid van Sardes

Cultuureducatie is al decennia lang een vanzelfsprekend onderdeel van het onderwijs.

Van oudsher bestond het uit enkele keren per jaar een museumbezoek, met de bus uiteraard, af en toe een jeugdboekenschrijver of een musicus, met instrument, op school voor een meestal rumoerige les met veel klassen tegelijk. In het voortgezet onderwijs volgde dan het gezamenlijk bezoek aan theater of concert, soms met uitleg vooraf of achteraf en het onvermijdelijke verslag: wat vond je ervan en waarom?

Voor een groot aantal leerlingen betekende dit een eerste kennismaking met beeldende kunst, muziek of literatuur en het begin van een traditie van concerten en museumbezoek. Niet verkeerd, maar het bleef bij een oppervlakkige en vrijblijvende kennismaking. Voor kinderen voor wie het thuis vanzelfsprekend was om de schouwburg en de opera te bezoeken, misschien niet echt nodig en voor kinderen die dat van huis uit niet gewend waren, te incidenteel.

Bovendien kan cultuureducatie zoveel meer zijn dan de kennismaking met professionele kunstuitvoeringen. Cultuureducatie kan ook in dienst staan van de talentontwikkeling van leerlingen, niet alleen van talentvolle leerlingen, maar ook van leerlingen die bij zichzelf geen artistieke kwaliteiten vermoeden. Wanneer leerlingen in staat gesteld worden hun eigen artistieke vaardigheden te ontwikkelen, kan dat leiden tot versterking van het zelfbewustzijn en van de identiteitsontwikkeling. Diversiteit in achtergronden van leerlingen kan dan van een risico op achterstand veranderen in een kans op een

voorsprong. Cultuureducatie kan ook het leerresultaat op andere leergebieden versterken, bijvoorbeeld op het gebied van taalvaardigheid en sociale vaardigheden.

Tijd voor een voorbeeld: toen het Haagse Gemeentemuseum jaren geleden wegens verbouwing gesloten was, kwam de directeur van het Volksbuurtmuseum, een museum en culturele instelling in de Haagse Schilderswijk op het idee om te proberen een deel van de collectie van het prestigieuze Gemeentemuseum in zijn museum tentoon te stellen. Maar de keus zou niet gemaakt moeten worden door een conservator, maar door bewoners van de wijk. In overleg met het Johan de Witt College, een naburige school voor voortgezet onderwijs waar jongeren afkomstig uit meer dan 90 verschillende landen les kregen, en de educatieve dienst van het Gemeentemuseum werd een project gestart voor leerlingen, die nog maar enkele jaren in Nederland woonden, en volop bezig waren met het ontwikkelen van taalvaardigheid in het Nederlands en met hun inburgering. De leerlingen gingen op bezoek in het depot

van het Gemeentemuseum en mochten een kunstwerk uitkiezen, dat hen op de een of andere manier aansprak. Daarna maakten ze op school een eigen kunstwerk, dat geïnspireerd was door het werk dat ze uitgezocht hadden, een tekening, een schilderij, een gedicht, een verhaal of wat ze maar wilden. In het Volksbuurtmuseum werden vervolgens de kunstwerken uit het depot van het gemeentemuseum geëxposeerd met de kunstwerken van de leerlingen en een korte motivatie van de leerlingen waarom nu juist dit kunstwerk hen zo aansprak. Het geheel, de kunstwerken uit het gemeentemuseum, de producten en de verhalen van de jongeren, werd gebundeld in een catalogus. Leerlingen, ouders en familieleden, belangstellenden uit de buurt en de rest van de stad werden uitgenodigd te komen kijken. Het resultaat was een ontroerende en indrukwekkende tentoonstelling. Een schilderij van Isaïc Israëls van twee converserende vrouwen leidt bij een meisje uit Marokko tot de verzuchting dat ze haar beste vriendinnen in Marokko heeft achtergelaten en hen zo graag weers wil terugzien. Een jongen uit de Dominicaanse republiek koos een schilderij van W. van der Berg, getiteld Adam en Eva en een porseleinen bord met een romantische voorstelling en vertelde erbij: 'De eerste dag op school heb ik een bijzonder meisje gezien met schitterende ogen. Zij hield mijn gedachten bezet. Ik kreeg een raar gevoel dat ik niet kende. Ik weet het niet, maar dat gevoel is fantastisch.' Zijn eigen kunstwerk was een tekening met gouache en viltstift, getiteld 'De liefde'. Een jongen uit Peru koos voor een abstracte compositie van Jacoba van Heemskerck en tekende erbij aan: 'De vele soorten mensen die uit andere gebieden en landen zijn gekomen

plus de autochtone bewoners hebben samen een bijzonder land gevormd, maar ze kunnen nog niet goed bij elkaar leven omdat ze elkaar niet kennen.' Zelf maakte hij een abstracte viltstifttekening met als titel 'Zoveel soorten mensen vormen een land'. Een boerderij van Mesdag leidde tot een bespiegeling over het verschil met boerderijen in Marokko, een schilderij met koeien aan de waterkant tot een vergelijking met het landschap in Bangladesh en zo gaf elke leerling een eigen inkleuring aan het kunstwerk dat was uitgekozen. Samen vormden ze een tentoonstelling waarop niet alleen kunstwerken te zien waren, maar waarvan ook de ervaringen en emoties van de toeschouwers deel uitmaakten.

Waarom is dit een bijzonder voorbeeld? Paul Cornelissen is trajectcoördinator bij het Haagse Fonds 1818, een vermogensfonds dat in de afgelopen jaren medefinancier was van veel cultuureducatieprojecten in de Haagse regio. Hij heeft in de loop der jaren een aantal criteria ontwikkeld waaraan hij de effectiviteit van cultuureducatieprojecten kan toetsen. Volgens hem is cultuureducatie extra effectief als:

- leerlingen er zelf inhoud aan kunnen toevoegen,
- er voor leerlingen echt wat te ontdekken valt,
- er professionele kunstenaars bij betrokken zijn,
- er een presentatiemoment is in een professionele setting (een galerie, een winkel, een theater, het stadhuis),
- er voldoende ruimte is voor onverwachte wendingen,
- de leerlingen niet allemaal hetzelfde moeten doen,
- er multidisciplinair gewerkt kan worden rond een thema.

Voor scholen is dat soms wennen, want het is een zoektocht met leerlingen, waarvan je van tevoren niet altijd precies weet waar je uitkomt, maar waarbij kwaliteit voorop staat en leerlingen altijd serieus worden genomen. Hoge verwachtingen van de prestaties van leerlingen, ruimte geven en mogelijkheden bieden voor kwaliteit, leiden tot onvoorziene prestaties. Ziehier het succes van het samenwerkingsproject tussen het Haags Gemeentemuseum, het Volksbuurtmuseum en het Johan de Witt College.

De criteria van Paul Cornelissen leiden omgekeerd tot een lijstje van projecten waar hij, naar eigen zeggen, niet ondersteboven van is. Dat zijn:

- klassikale museumbezoekjes met verplicht verslag,
- juffen en meesters die zelf leuk kunnen schilderen en vervolgens een project ontwikkelen,
- scholen die overal aan meedoen,
- lesbrieven,
- één project voor de hele school en voor alle leerlingen hetzelfde.

Met andere woorden: geen standaardprojecten die onbepakt herhaalbaar zijn en op elk moment uit de kast getrokken kunnen worden, maar liever unieke projecten die met de grootste zorgvuldigheid en met respect voor de mogelijkheden van leerlingen worden vormgegeven. De keerzijde van dit verhaal is dat veel projecten voor een overheidsinstelling niet subsidiabel zijn. Doelgroep, doelstelling en resultaat liggen niet allemaal van tevoren vast en passen niet altijd in de vastgestelde culturele criteria. Er is weinig ruimte voor avontuur.

In de afgelopen jaren zijn, vaak met steun van het Fonds 1818 en in samen-

werking met allerlei instellingen, nogal wat projecten ontwikkeld die aan bovenstaande criteria voldoen. Enkele voorbeelden: in Katwijk zijn jongeren door een professional getraind in het houden van interviews. Vervolgens hebben zij oudere inwoners van Katwijk geïnterviewd over hun levensverhaal. Van die verhalen is een theatervoorstelling gemaakt, waar heel Katwijk naar kwam kijken. Dario Fo, een instelling voor kunstonderwijs in het Westland, maakt musicals en opera's waar niet alleen studenten maar vele inwoners van het Westland gezamenlijk op de planken staan. Een heel bijzonder voorbeeld is dat van de vereniging die voorstellingen maakt met verstandelijk gehandicapten, Eskalibur. Een verstandelijk gehandicapte schrijver van een toneelstuk over Perseus, vond dat het onderwerp het noodzakelijk maakte samenwerking te zoeken met het gymnasium Haganum. De acteurs van Eskalibur gaven vervolgens workshops voor de leerlingen van het gymnasium, voor beide groepen een unieke en waardevolle ervaring. Het Filmhuis in Den Haag gaf leerlingen de gelegenheid om te leren van hun videofilmpljes technisch en artistiek verantwoord te maken, een choreografe van Korzo, een culturele instelling, maakte met meisjes van een vo-school een voorstelling die tijdens een dansfestival werd uitgevoerd en tot groot enthousiasme leidde bij het publiek, de deelnemende leerlingen, de medeleerlingen en niet in de laatste plaats bij de choreografe.

Om de scholen in staat te stellen eigen beleid te ontwikkelen en continuïteit te waarborgen, heeft Fonds 1818 samen met de Gemeente Den Haag en het Koorenhuis het initiatief genomen voor

een opleiding voor interne cultuurcoördinatoren op scholen. Daarin leren de coördinatoren om het interne proces van beleidsvorming op school vorm te geven, te onderhandelen met cultuurinstellingen over een aanbod dat afgestemd is op de wensen van de school. Andere onderwerpen zijn fondsenwerving, vraaggestuurd werken en inhoudelijke kennis over de ontwikkeling van kinderen gerelateerd aan het cultureel aanbod.

Bovenstaande voorbeelden zijn een weergave van projecten waarbij hoge eisen worden gesteld aan professiona-

liteit en artistieke kwaliteit, maar die niet leiden tot hoge drempels of belemmeringen voor deelnemers, maar juist inspireren tot nieuwe en onverwachte ervaringen en prestaties. Die opbrengsten zijn niet alleen waardevol voor de leerlingen, maar ook voor de scholen, de docenten, de kunstenaars, de deelnemende organisaties en instellingen en niet te vergeten de omgeving waar de leerlingen deel van uitmaken: familie, vrienden, wijk en stad.

Met dank aan Paul Cornelissen,
Fonds 1818

Talentontwikkeling of deficietbepaling als basis voor onderwijsachterstandenbeleid

Jo Kloprogge | directeur Sardes, voormalig hoofd onderzoek op het ministerie van OCW

Al sinds eind jaren zestig wordt er in Nederland zonder onderbreking gewerkt aan het bestrijden van onderwijsachterstanden. Ongeacht de samenstelling van de regering en ongeacht wat de tijdgeest voorschreef, bleef dit onderdeel van het overheidsbeleid overeind. Hoewel het beleid als zodanig steeds werd voortgezet, veranderde de concrete invulling van het beleid wel erg vaak.

Ongeveer om de vier jaar werd het beleid vrij rigoureuus in lijn gebracht met de dominante politieke visie en met de overheersende gedachten over adequaat onderwijs. De aansturing van het lokale achterstandenbeleid wisselde zo keer op keer van eigenaar. Overeind bleef de sociologische ruggengraat van het beleid. Het gaat steeds om kinderen die op grond van sociale, economische en culturele gezinskenmerken een grote kans lopen van jongs af achter te blijven in het onderwijs. De facilitering van het beleid is dan ook gebaseerd op de gewichtenregeling, waarbij meer faciliteiten naar scholen toevloeien naarmate die meer leerlingen uit kwetsbare milieus herbergen. Bij kwetsbare milieus werd eerst vooral gedacht aan arbeiderskinderen, later ook aan kinderen uit een aantal migrantengroepen. Meer recent wordt een laag opleidingsniveau van de ouder(s) gehanteerd als indicatie dat een kind in een risicozone kan verkeren.

De stelling die hier wordt betrokken, is dat het achterstandenbeleid in de komende tijd op essentiële punten aanpassing behoeft. De argumentatie

hiervoor is vooral, dat de effectiviteit van het beleid op een aantal punten zijn grenzen lijkt te hebben bereikt. Wat betreft zijn probleemdefinitie (leerlinggewicht als indicator van achterstanden) mikt het beleid steeds op categorieën kinderen, die statistisch gezien een groot risico lopen om achter te blijven. Dat betekent dat scholen en leerkrachten een tweevoudige vertaalslag moeten maken.

- Allereerst moeten ze een omslag maken van de (op basis van leerlinggewichten), toegekende faciliteiten naar inzet van deze faciliteiten voor een specifieke groep kinderen
- Verder moeten ze de omslag maken van een op categorieën leerlingen gericht landelijk beleid naar het werken met individuele leerlingen.

Deze omslagen zijn door een vrij groot aantal scholen goed gemaakt. Toch lijken scholen en leerkrachten zich intuïtief veel meer aangesproken te voelen door beleid dat zich direct richt op de problematiek van een individuele leerling, zoals het onderwijszorgbeleid.

Er is een tweede fundamenteel probleem met het huidige achterstandenbeleid. Dat is de kans op stereotypering dat met de probleemanalyse is verbonden. Omdat je ouders een laag opleidingsniveau hebben, ben je een achterstandsleerling. Hoezeer jij of je ouders ook hun best doen, gemotiveerd zijn, talent hebben, ambitie vertonen, je bent en blijft op grond van statistische criteria een achterstandsleerling. Het schrijnende is hier dat correcte en onderbouwde sociologische probleemdefinities uiteindelijk toch leiden tot een onvermijdelijk en haast onveranderlijk slachtofferdenken.

De afgelopen jaren is vanuit de politiek al vaak gevraagd om een meer individuele benadering van het beleid. Dit vertaalt zich helaas in de eis om taaltoetsen op jonge leeftijd, hetgeen misschien niet de meest gelukkige zet is om beter beleid te entameren. Maar er is wel veel voor te zeggen om de individuele leerling veel meer dan nu als uitgangspunt te nemen voor het achterstandenbeleid. Als we dan niet uitgaan van de deficieten van de individuele leerling, maar ook eens kijken naar zijn sterke punten en talenten, kunnen we ook het probleem van de stereotypering voor een groot deel oplossen.

Het eerste uitgangspunt van een nieuw achterstandenbeleid zou dan ook moeten zijn dat we ons richten op het individuele kind, waarbij we onze inspanningen baseren op een brede diagnose van de sterke en zwakke kanten. Het gaat dus niet alleen om het opsporen van deficieten, maar evenzeer om het in kaart brengen van de talenten. Omdat het doel is om de ontwikkeling van kinderen zo goed mogelijk te stimuleren, kunnen we het beleid meteen omdopen tot *talentontwikkelingsbeleid*. We ontwikkelen

immers ook de wat zwakkere talenten waar dat moet. Hoewel je kunt twisten over de betekenis van naamgeving van overheidsbeleid, kan de ombouw van achterstandsbestrijding tot talentontwikkeling toch wel bijdragen aan een meer positieve beeldvorming over het beleid en de kinderen en ouders waar het zich op richt. Dat is geen beperkte cosmetische operatie, maar kan eerder een bron zijn van nieuw elan en optimisme. Voor het stellen van een dergelijke diagnose, is een eenmalige en beperkte toets overigens niet adequaat. Eerder moet worden gedacht aan het inrichten van een paar momenten waarop we samen met de ouders, het kind en de gezinssituatie in kaart proberen te brengen. Dit kan bijvoorbeeld kort na de geboorte (gezinssituatie, medische situatie), met een tweede moment als het kind twee of drie jaar is (opvoedkundige/pedagogische situatie), met een wat uitvoeriger diagnose op de leeftijd van vijf of zes (educatieve situatie), en zeker nog eens op het eind van de basisschool.

Als we een degelijke individuele diagnose van een kind als eerste uitgangspunt nemen voor het talentontwikkelingsbeleid, kunnen we dat beleid zelf verder vorm geven op basis van enkele aanvullende uitgangspunten. Het stelsel van uitgangspunten komt er dan als volgt uit te zien:

- gerichtheid op de individuele situatie van het kind, op basis van herhaalde diagnosticering, met aandacht voor zowel sterke als zwakke punten
- gericht op een brede ontwikkeling van het kind, met als speerpunten taal, talentspotting en ontwikkeling, en voorbereidend burgerschap
- doorlopende lijn van voorschools tot en met derde leerjaar voortgezet onderwijs

- bouwend op partnership van school en ouders, met sterke verbindingen naar verwante voorzieningen (jeugdzorg, cultuur, sport en dergelijke) en het bedrijfsleven
- permanente ontwikkeling van de kwaliteit van leerkrachten en van actuele en effectieve vormen van leren
- benutting van de fysieke en organisatorische mogelijkheden van brede scholen
- meer aandacht voor de kosten- en baten verhouding van verschillende uitwerkingen van het beleid.

Een aantal van deze thema's maakt ook nu al op de een of andere manier deel uit van het huidige achterstandenbeleid. De wenselijkheid van een doorlopende leerlijn is als principe breed geaccepteerd, maar is nog niet veel verder gekomen dan dat. De partnerships van scholen met ouders en de verbindingen met andere stakeholders bij de ontwikkeling van het kind hebben wel al praktische uitwerkingen gekregen, maar behoeven aanpassing aan de eigentijdse eisen. De dagindeling van ouders is de afgelopen tijd bijvoorbeeld erg veranderd, maar nog niet alle scholen

doorzien de gevolgen hiervan. Ook het voortdurend actualiseren en op peil houden van de kwaliteit van leerkrachten en van vormen van leren en het benutten van de mogelijkheden van bijvoorbeeld de brede school ontwikkeling zijn niet nieuw, maar kunnen nog veel meer opleveren. Het denken over kosten en baten van verschillende beleidsvarianten staat verder nog in de kinderschoenen. Het is in het onderwijs niet echt gebruikelijk om naar kosten en baten te kijken. Aandacht hiervoor is wel nodig om als sector naar buiten toe te kunnen overtuigen.

Het is wel evident dat een aanpak van talentontwikkeling zoals hier met grove penseelstreken geschetst, nogal ingrijpende gevolgen heeft. Het zal in eerste instantie ook extra investeringen vragen. In een tijd dat de kennisontwikkeling van individuele kinderen niet alleen bepalend is voor de sociale en economische positiebepaling van de kinderen zelf, maar ook voor de sociale en economische positiebepaling van de hele samenleving, is het uitgaan van het individuele kind bij onderwijsbeleid steeds minder ontkoombaar.

Ruimtelijke innovatie

Frank Studulski | senior beleidsmedewerker Sardes Utrecht

In de jaren negentig zijn de gelden voor onderwijshuisvesting naar gemeenten gedecentraliseerd. De laatste jaren wordt veel gebouwd voor het onderwijs. Ontwerpers en schoolbestuurders durven steeds vrijer te zijn in het ontwerp, maar er is meer mogelijk, vooral in combinatie met andere voorzieningen, en door clustering van voorzieningen. Hiervoor zijn verschillende redenen.

De peuterspeelzalen hebben een duidelijker plek gekregen in het educatieve palet en krijgen een plek in multifunctionele accommodaties. Het concept van de brede school inspireert gemeenten om voorzieningen bij elkaar te brengen. De uitwerking van de motie Van Aartsen-Bos biedt aanleiding om ook kinderopvang een plek te geven in een gemeenschappelijk gebouw.

Een multifunctionele accommodatie ontwikkelen en ontwerpen is echter ingewikkeld. Omdat instellingen in Nederland gewend zijn aan een eigen gebouw, met eigen beheer en eigen regeltjes, kan de eerste generatie brede schoolgebouwen worden beschouwd als verzamelgebouwen. In feite lopen er nog duidelijke markatielijnen tussen de instellingen (de goede uitzonderingen daargelaten). Er gaat bovendien veel energie verloren aan beheerszaken en competentiekwesties. In 50% van de gevallen is de huisvesting overigens ook een aanleiding voor de ontwikkeling van het nieuwe gebouw; een brede school ontwikkeling wordt er soms met de haren bijgesleept.

Langzamerhand zien we dat 'het project brede school' zich ontwikkelt tot een

brede basisvoorziening. De kernelementen van die brede basisvoorziening zijn de peuterspeelzaal, de kinderopvang, de school en waarschijnlijk ook het centrum voor jeugd en gezin. Illustratief voor de ontwikkeling naar basisvoorzieningen is bijvoorbeeld de ambitieuze opstelling van de gemeente Eindhoven om in tien jaar 56 SPIL-centra te ontwikkelen (Spelen Integreren Leren). In veel gemeenten zal een nieuwe discussie ontstaan, mede aangejaagd door de motie Van Aartsen-Bos, om niet alleen de onderwijshuisvesting leidend te laten zijn voor de educatieve voorzieningenplanning. Ouders willen niet meer naar drie plekken om hun kinderen te halen en te brengen. Een goede planning is daarbij gevraagd.

Het ontwikkelen van een nieuw gebouw is een fantastische uitdaging. In de prak-

tijk kost het heel wat kruim, maar het is gelijk een gelegenheid om goed na te denken over de vraag hoe we kinderen in de gelegenheid willen stellen om op een goede manier te spelen, ervaren, ontmoeten, werken en leren.

De kinderopvang maakt in dit opzicht een razendsnelle ontwikkeling door. Veel instellingen voor kinderopvang waren ondergebracht in oude kleuterscholen, hetgeen weinig mogelijkheden bood om een rijke of gevarieerde speelomgeving aan te bieden.

Het waarborgfonds Kinderopvang financierde al verschillende publicaties over het ontwerp van kinderopvangcentra. Twee verschenen in 2006.

Voor de eerste publicatie is onderzoek gedaan onder dertig centra naar het gebruik van ruimte⁷. Dit levert allerlei inzichten op over het gebruik van ruimten en de wensen die daarover zijn voor kindercentra en buitenschoolse opvang.

In de tweede publicatie⁸ zijn in verschillende werkgroepen toekomstvisies verkend met architecten en ervaringsexperts. In principe heeft men vier invalshoeken gekozen, namelijk de functionele invalshoek, de pedagogiek, duurzaamheid en een planologische invalshoek.

Hieruit zijn vier concepten ontstaan. Het eerste is 'Kom mee naar buiten allemaal', waarbij de buitenruimte als uitgangspunt is gekozen voor het ontwerp, juist omdat de buitenruimte vaak een sluitpost is voor veel centra. Ook de overgang tussen binnen en buiten krijgt hierin veel aandacht. Het tweede concept heet 'Groei gericht. Een stimulerende omgeving'. Aan de hand van de ontwikkelingsstadia van Erik Erikson, is op een analytische wijze nagegaan welke behoeften kinderen hebben in verschillende leeftijden en op basis daarvan zijn ook ruimten benoemd.

Dit levert niet direct schetsen en bouwontwerpen op, maar wel inzicht in de verschillende ontwikkelingsfasen van kinderen en de manier waarop de ruimtelijke inrichting hierop zou kunnen inspelen. Overigens wordt hieruit duidelijk dat een kindercentrum vooral ook diversiteit van omgevingen zou moeten bieden. Het derde concept heet 'Het flexcomplex', waarbij de nadruk ligt op tijdelijkheid en betrekkelijkheid. Hier is gespeeld met de gedachte dat een kindercentrum opgebouwd zou kunnen zijn uit verschillende modules, die naar gelang de behoeften en wensen kunnen worden aangepast of verplaatst. In het laatste concept 'Wonen in een kinderdagverblijf' gaat het om de planologische invalshoek. In de verkenningstocht naar ideeën heeft men het kinderdagverblijf vergeleken met een dorp of stad. Dit is uiteindelijk teruggebracht tot herkenbare vormen voor een kinderdagverblijf: het huis.

Het is mooi dat dit voor de kinderopvang nu gedaan is, want het is een bron van inspiratie. Ook voor multifunctionele accommodaties (brede scholen, brede educatieve centra, ...) zou een dergelijke exercitie moeten plaatsvinden, want er valt hier zeker nog het een en ander te verbeteren. Richtinggevende begrippen voor de nieuwe gebouwen zijn veelal flexibiliteit en multifunctionaliteit, vanwege de opgave vooral veel ruimten te delen en combineren. Maar als kinderen langer in het gebouw verblijven, dan is ook *diversiteit* van omgevingen een belangrijk kwaliteitskenmerk. Er moet wat te beleven zijn in en rond het gebouw.

Als we ons tot het onderwijs beperken dan zouden de pedagogiek, de didactiek en de werkvormen het vertrekpunt moeten zijn voor het ontwerp van de ruimten.

Die didactiek en werkvormen zijn als het goed is een afwisseling tussen instructie, groepswork en zelfstandig werk. Ook moet duidelijk worden wat de relatie is met de andere voorzieningen in het gebouw. Goede doordening van de activiteiten met de leerlingen levert misschien wel een geheel andere inrichting van de ruimten op. Het is dan een gemiste kans om terug te vallen op een lokaalinrichting uit 1900.

Ook de buitenruimtes zouden opnieuw moeten worden bezien. Veel buitenruimten zitten klem tussen allerlei (overdreven) regels (van diverse instanties) maar ook angsten van ouders. Wellicht is het een goed idee aan ouders zelf te vragen of

zij een strak betegeld terrein als een aangename en prettige spelomgeving zouden ervaren. Eén studiereis naar Denemarken geeft je gelijk al een indruk dat het ook anders kan. Daar zijn wel avontuurlijke en meer gevarieerde buitenruimtes en worden bijvoorbeeld ook vuurtjes gestookt om soep op te koken. Ook daar zijn EU-regels, maar daar trekt men zich kennelijk iets minder van aan. De vraag is waarom de aanleg van een meer speels en avontuurlijk buitenspeel-terrein ervaren moet worden als een grote overwinning op de regels. Los van het gebrek aan avontuurlijkheid van de buitenruimten zijn er ook vaak te weinig mogelijkheden om schoolnabij te sporten. Nu het bestrijden van over-

Buitenspeel-terrein Villakulla in Aarhus, Denemarken

Buitenspeelsterrein van een kinderdagverblijf in Nederland

Een speelplein in Nederland

gewicht en het bevorderen van beweging een opdracht wordt, is het bieden van ruimten om te rennen en te spelen een belangrijke voorwaarde om hier ook echt iets aan te kunnen doen.

De bovenstaande eerste foto geeft een indruk van het buitenspeelsterrein van kindercentrum Villakulla, voor kinderen tot zes jaar, in Arhus. Er is een grote zandbak, er zijn hokken met konijnen,

schommels, klimbomen, een klimheuvel, er zijn losliggende materialen om een hut te bouwen en er wordt een vuurtje gestookt om soep te maken.

Voor een goede vergelijking: een foto van een buitenruimte van een kindercentrum in Nederland. Het ziet er goed verzorgd uit, maar het is risicomidend en niet echt avontuurlijk.

De derde foto geeft een indruk van een gemiddeld schoolplein in Nederland. De beelden spreken min of meer voor zichzelf.

Als brede scholen doorgroeien naar basisvoorzieningen dan zou er goed nagedacht moeten worden over de mogelijkheden die dat biedt voor ruimtelijke innovatie van die gebouwen. Gebouwen kunnen door hun ontwerp ook uitnodigen tot samenwerking en ontmoeting. De buitenruimten zijn daar een integraal onderdeel van. De aanblik van sommige scholen doet je afvragen of we in Nederland wel genoeg van kinderen houden. We moeten af van de oude meuk die we nu soms nog school noemen en kinderen een respectabele plaats geven om te spelen, leren en werken.

Noten

⁷ Hoekstra, E., Kort, Y. de, Liempd, I. van (2006). *Gebouwen voor kinderopvang onder de loep*, Bussum: Thoth

⁸ Hoekstra, E., Liempd, I. van (2006). *Bouwen voor kinderopvang*, Bussum: Thoth

Unit Beleid

De Unit Beleid biedt overheden en instellingen advies en ondersteuning op het terrein van:

- voor- en vroegschoolse educatie
- jeugdbeleid
- lokaal onderwijsbeleid
- brede school
- lokaal gezondheidsbeleid
- integrale jeugdgezondheidszorg

De unit helpt gemeenten, scholen en instellingen bij het oplossen van ingewikkelde beleidsproblemen. Daarbij koppelen we lokale omstandigheden en ambities aan landelijke beleidsontwikkelingen en gegevens uit onderzoek.

Informatie bij Sjak Rutten | s.rutten@sardes.nl

Unit Taal

De unit Taal ondersteunt en adviseert overheden en instellingen op het terrein van taal. De taalunit houdt zich bezig met:

- stimulering van taalontwikkeling in de voor- en vroegschoolse periode
- de opzet van een taalleerlijn in het basis- en voortgezet onderwijs
- de vormgeving van een buitenschools aanbod voor taal
- het opstellen van een lokaal taalplan
- onderzoek op het gebied van taal

De unit Taal maakt hierbij gebruik van bevindingen uit onderzoek en ervaringsgegevens uit de praktijk.

Informatie bij Karin Westerbeek | k.westerbeek@sardes.nl

Unit Onderwijspraktijk en Organisatie

De Unit Onderwijspraktijk en Organisatie richt zich op de leerling en het primaire proces in de klas. De praktijk (de kennis en ervaring van leerkrachten en team en situaties in de klas) is daarbij het uitgangspunt. Daarnaast richten we ons op de onderwijsorganisatie en het management. Onderwerpen en thema's waarmee de unit zich onder andere bezighoudt zijn: veiligheid, conflicthantering, sociale competentie, kopklassen, mentoring, activerende didactiek, coaching van leerkrachten en schoolleiders.

Informatie bij René Melisse | r.melisse@sardes.nl

Unit Onderzoek

De unit Onderzoek voert in opdracht van overheden, instellingen en (internationale) organisaties beleidsonderzoek uit naar allerlei vraagstukken op het gebied van onderwijs en leren. Voorbeelden hiervan zijn de Nationale Scholierenmonitor, de evaluatie van de brede school in Nederland en het onderzoek naar de vorming van de Regionale Expertise Centra in het speciaal onderwijs. De onderzoeksmethoden verschillen per project.

De unit Onderzoek biedt haar opdrachtgevers:

- strategische adviezen op basis van onderzoek
- kennis van en een brede kijk op de praktijk van het onderwijsveld

Informatie bij Anne Luc van der Vegt | a.l.vandervegt@sardes.nl

Unit Onderwijs Arbeidsmarkt

De unit Onderwijs Arbeidsmarkt functioneert als bundelaar van expertise op het terrein van schooluitval. De unit verricht onderzoek voor de rijksoverheid en ondersteunt en adviseert regio's, gemeenten en instellingen bij:

- de inhoudelijke en organisatorische inrichting van de RMC-functie
- de kwaliteitsverbetering van de (regionale) leerplichtfunctie
- de vormgeving van samenhangende zorgsystemen
- trajecten en werkwijzen richting onderwijs en richting arbeid voor vroegtijdige schoolverlaters
- monitoring van het beleid op deze onderwerpen

Informatie bij Wander van Es | w.van.es@sardes.nl

Unit Onderwijszorg

De unit Onderwijszorg biedt onderzoek, advies, begeleiding en trainingen ten behoeve van bestuurders, managers en beleidsmedewerkers op het brede terrein van onderwijszorg. De 'zorgplicht in het onderwijs' is een van de belangrijke operationele domeinen. Daarnaast biedt de unit ondersteuning op het terrein van de educatieve zorgstructuur, interne en ambulante begeleiding, (her-) positionering van het SO en SBO, visie-ontwikkeling en -implementatie rond zorgplicht en Passend Onderwijs, inclusief onderwijs, de Brede SO-school, samenwerkingsverbanden, het SO op de lokale educatieve agenda, good governance in school.

Informatie bij Luc Greven | l.greven@sardes.nl

في بطولة العرب لرفع الأثقال

البطولة، بر
عبدالحسين أ
في وزن ٦٤
المتخسرة
عالمًا، ثالث و
وفاز المم

□ مبروت - الحياة

■ خيمعت نصر ٢٢ بعدالنتيجة
نخبة في بطولة العرب الثامنة
عشرة لرفع الأثقال التي نظمتها
الاتحاد اللبناني للعبة في قاعة

Christophe
R.R. & R.R.
Raul

me un peu, un
es. Quelquefois
je les verrai
me. Cher un
à à bouff:
Des chaloupes
e. Pour boug
er au sein cor